

**XVII међународни научни скуп Правнички дани –
„Проф. др Славко Царић“
„УЛОГА ДРЖАВЕ И ПРАВА У XXI ВЕКУ“**

**XVII international scientific meeting Legal days –
"Prof. Slavko Carić, PhD"
"THE ROLE OF THE STATE AND LAW IN THE 21ST CENTURY"**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
The University of Business Academy in Novi Sad
The Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 25. септембар 2020.
Зборник радова са XVII међународног научног скупа
Правнички дани – „Проф. др Славко Царић“
„УЛОГА ДРЖАВЕ И ПРАВА У XXI ВЕКУ“
25. септембар 2020. године у Новом Саду,
у организацији Универзитета Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић,
редовни професор

Др Ненад Аврамовић,
редовни професор

Др Милош Марковић,
редовни професор

Др Предраг Мирковић,
ванредни професор

Др Јелена Матијашевић-Обрадовић,
ванредни професор

Др Дарко Голић,
ванредни професор

Др Маријана Младенов,
доцент

Др Ненад Бингулац,
доцент

Др Јоко Драгојловић, доцент
доцент

За издавача:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Уредник:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Штампа:

Мала Књига, Нови Сад

Тираж:

200

ISBN 978-86-6019-104-7

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ – председник Научног одбора

Декан Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ

Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР НЕНАД АВРАМОВИЋ

Шеф Привредноправне и међународноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА

Продекан за науку и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ МИЈАТОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ЕМЕРИТУС ДР АЛЕКСАНДАР РАДОВАНОВ

Професор Емеритус Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА БУРЂЕВ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЕВ

Шеф катедре кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

ПРОФ. ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ

Ректор Европског универзитета Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР МАРТА ГЕРЕГ

Декан Правног факултета у Сегедину | Мађарска

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ

Председник Основног суда у Котору | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ

Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

АКАДЕМИК DR WOLFGANG ROHRBACH

St. Elizabeth University of Health and Social Sciences | Austrija

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ

Професор на Медицинском факултету у Осијеку и члан Хрватске академије медицинских наука | Република Хрватска

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ПРОФ. ДР НЕЂО ДАНИЛОВИЋ

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република Србије

ПРОФ. ДР НИКОЛА ПУВАЧА

Продекан за међународну сарадњу, ванредни професор и научни сарадник на Факултету за економију и инжењерски менаџмент Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ДОЦ. ДР АЛБИНА АБИДОВИЋ

Доцент на Европском универзитету Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР МИЛАН ЧАМПА

Ванредни професор на Факултету за здравствену негу Универзитета Ново Место | Република Словенија

ПРОФ. ДР СИМЕОН ГЕЛЕВСКИ

Професор у пензији на Правном факултету у Скопљу | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS

University neapolis paphos Cyprus master studys in public law and administration | Kiparska Republika

ПРОФ. ДР ЗОРАН ПАВЛОВИЋ

Шеф кривичноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР КОЗАР

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ ОБРАДОВИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ

Продекан за наставу и ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР МЕДОВИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ДОЦ. ДР САЊА ШКОРИЋ

Доцент на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ДОЦ. ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ

Продекан за међународну сарадњу и доцент на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ДОЦ. ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ - председник Организационог одбора

ДОЦ. ДР ЈЕЛЕНА СТОЛШИЋ- ДАБЕТИЋ

ДОЦ. ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ

ДОЦ. ДР НЕНАД СТЕФАНОВИЋ

ДОЦ. ДР МАРКО СТАНКОВИЋ

ДОЦ. ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ

ДОЦ. ДР МАЈА СУБОТИН

МСР ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР ТАЊА ПРАШТАЛО

МСР СТЕФАН ДИТРИХ

МСР МАРА ДЕСПОТОВ

МСР ДИЈАНА БОРЕНОВИЋ

Секретар:

МСР ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

Dr Darko M. Marković, docent

*Fakultet za evropske pravno-političke studije
Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad
e – mail: darko.markovic@fepps.edu.rs*

Dr Mina Zirojević, naučni saradnik

*Institut za uporedno pravo, Beograd
e – mail: mina.zirojevic@gmail.com*

DA LI JE ANTITERORISTIČKI GLOBALNI RAT KOMPROMITOVAN VOJNIM INTERVENCIONIZMOM?

Apstrakt:

Uobičajeno je da se političko nasilje, posebno terorizam, odvija tokom dužeg perioda i da država na njih reaguje ekstremnim i neuobičajenim represivnim merama. Jedan od ključnih razloga za internacionalizaciju terorizma leži i u činjenici da međunarodna javnost ovakve situacije interpretira kao nedostatak kapaciteta države da na demokratski način održi unutrašnju bezbednost. Činjenica da to dalje vodi u bilo faktičku, bilo formalnu internacionalizaciju unutrašnjih problema, sve više se zloupotrebljava nakon 11. septembra 2001. godine, kako bi se pod geslom antiterorističkog globalnog rata protiv terorizma sprovodio vojni intervencionizam. Analizom načina na koje terorističke kampanje postaju međunarodnopolitička pitanja, kao i odnosa između pozitivnopravno određenih atributa suvereniteta države s jedne, i operativnih indikatora sposobnosti države da ostvari suverenitet, s druge strane, autori u radu daju argumentovan odgovor na pitanje da li se danas može govoriti o kompromitaciji antiterorističkog globalnog rata vojnim intervencionizmom.

Ključne reči: *internationalizacija terorizma, intervencionizam, suverenitet, država*

Uvod

U nedostatku jedinstvene međunarodno usaglašene definicije terorizma, bilo koja teorijska rasprava o njemu mora se staviti u kontekst društvenih i međunarodnih okolnosti u kojima se odvija. Tome u prilog govori i saglasnost teoretičara terorizma oko etimologije korena reči terorizam, koji se vezuje za latinski izraz *terror – terroris*, u značenu užas ili veliki strah. Ova dva pojma se sama po sebi značajno razlikuju. Ako zanemarimo teror kao individualni čin, on se kao organizovana aktivnost u najkraćem obliku može objasniti kao vladavina političkim nasiljem i zastrašivanjem. Društveni kontekst je uticao na oblike masovnog terora, što možemo lako uočiti komparacijom

Jakobinske diktature (1792-1794) tokom Francuske revolucije, političkog nasilja tokom Oktobarske revolucije u Rusiji (*beli teror* – nasilje čiji je nosilac bila kontrarevolucija; *crveni teror* – nasilje sovjetske vlasti protiv neprijatelja revolucije), i terora čudovišnih razmera za vreme vladavine fašizma.⁸⁷³ Iako se o terorizmu može govoriti kao o aktu „fizičkog nasilja koji se u međunarodnim odnosima preduzima protiv neke države radi vršenja uticaja na njeno ponašanje ili vršenje pritiska političke ili ideološke prirode“⁸⁷⁴, istorija čovečanstva je pokazala da kontekst društvenih i međunarodnih okolnosti mogu značajno promeniti tumačenje takvog fizičkog nasilja. Tako, primena nasilja od strane francuskog Pokreta otpora protiv nacističke okupacije Francuske tokom Drugog svetskog rata, ili kasnije nasilne akcije Afričkog nacionalnog kongresa (*African National Congress* – *ANC*) protiv vlade aparthejda Južne Afrike, smatrani su legitimnim.⁸⁷⁵ U zavisnosti od širih političkih interesa, i terorističke aktivnosti istog subjektiviteta mogu biti tretirane najpre kao legitimne (npr. pokret mudžahedina u Avganistanu tokom sovjetske okupacije u zapadnim izvorima je nazivan “borcima za slobodu“, a Talibani „oslobodiocima Kabula“), a zatim nelegitimnim (mudžahedini i Talibani nakon 11. septembra 2001.), i obrnuto, najpre smatrane nelegitimnim, a zatim legitimnim (kao što je bio slučaj sa Oslobodilačkom vojskom Kosova).⁸⁷⁶

Uticaj društvenog i međunarodnog konteksta na formu ispoljavanja terorizma može se posmatrati sa različitih aspekata, što i jeste jedan od glavnih razloga postojanja velikog broja različitih definicija. Njihovo postojanje na svojstven način predstavlja i pokazatelj karaktera međunarodnih odnosa u određenom istorijskom trenutku. Najsvežija, i svakako najaktuelnija, potvrda toga jeste internacionalizacija terorizma nakon 11. septembra 2001. godine.

Cilj ovog rada je da se analizom načina na koje terorističke kampanje postaju međunarodnopolitička pitanja, kao i odnosa između pozitivnopravno određenih atributa suvereniteta države s jedne, i operativnih indikatora sposobnosti države da ostvaruje suverenitet, s druge strane, pruži argumentovan odgovor na pitanje da li se danas može govoriti o kompromitaciji antiterorističkog globalnog rata vojnim intervencionizmom. Shodno postavljenom cilju, rad je podeljen u dva dela, gde se u prvom razmatraju kriterijumi internacionalizacije terorizma, a u drugom traži odgovor na pitanje da li je u ratu protiv terorizma dozvoljeno koristiti terorističke metode.

1. Internacionalizacija terorizma

Nisu samo teoretičari međunarodnog prava i politikologije ti koji utiču na razvoj definicija terorizma, već su to i političari. Ako je uz to i reč o državicima krucijalne međunarodnopolitičke uticajnosti, kao što to slučaj sa predsednikom SAD od 2001. do

⁸⁷³ Vojna enciklopedija. (1975). Drugo izdanje, tom 9, Beograd, BIGZ, str. 775.

⁸⁷⁴ Stojanović, R., (1982). Sila i moć u međunarodnim odnosima, Beograd, NIRO Radnička štampa, str. 155-156.

⁸⁷⁵ Jenkins, J.P., (n.d.). Terrorism. *Britannica*, (2020. Jun 2). Preuzeto sa: <https://www.britannica.com/topic/terrorism>.

⁸⁷⁶ Zirojević Fatić, M., (2014). Terorizam – međunarodni pogled. Beograd, Institut za međunarodnu politiku i privredu, str. 14.

2009. godine, Džordžom Bušom (George W. Bush), onda to postaje i doktrina koja dobija primat. obraćajući se američkom narodu 17. septembra 2002. godine povodom godišnjice od terorističkog napada na Svetski trgovinski centar na Menhentu u Njujorku, poručio i celom svetu da je terorizam postao globalna pretnja otvorenim društvima i da, shodno tome, rat protiv terorista globalnog dometa jeste trajni globalni poduhvat. Tom prilikom je svet obavestio da će SAD pomoći narodima kojima je potrebna njihova pomoć u borbi protiv terorizma, ali isto tako, da će SAD biti odgovorne za „nacije koje su kompromitovane terorom, uključujući i one koji skrivaju teroriste – jer saveznici terora su neprijatelji civilizacije“.⁸⁷⁷ To je tzv. doktrina statusa neprijatelja i državne odgovornosti, koja se oslanja i na koncept tradicionalnog prava, tzv. „nišani i pomagati“ (*aiming and abetting*), koji kategoriju neprijatelja SAD sa terorista proširuje i na one koji teroriste štite.⁸⁷⁸ Najava pomoći je zapravo bila najava budućih vojnih intervencija pod plaštom globalnog rata protiv terorizma – „Konačno, Sjedinjene države će iskoristiti ovaj trenutak kao priliku za širenje prednosti slobode širom sveta. Aktivno ćemo raditi na tome da nadu, demokratiju, razvoj, slobodna tržišta i slobodnu trgovinu donesemo u svaki deo sveta“.⁸⁷⁹ Istovremeno je doveden u pitanje i suverenitet „slabih država“, „poput Avganistana“, jer mogu predstavljati veliku opasnost za nacionalne interese SAD, skoro isto kao i jake države, pa SAD sebe vide na čelu „velike misije“ oslobađanja sveta od rata i terora.⁸⁸⁰

Formalnim početkom internacionalizacije suprotstavljanja terorizmu moglo bi se smatrati usvajanje Konvencije o prestupima i nekim drugim aktima počinjenim u letelici, od 14. septembra 1963. godine, iza čega je u naredne četiri decenije usledilo zaključenje još 19 međunarodnih antiterorističkih konvencija – sveukupno 12 univerzalno obavezujućih i 8 regionalno primenljivih. Globalno nametanje ovih konvencija je viđeno kao mogućnost da se potencijalno formira „solidan pravni okvir za borbu protiv međunarodnog terorizma“.⁸⁸¹ Do mnogo snažnije internacionalizacije, transformacije terorističkih kampanja u međunarodnopolitička pitanja koja zahtevaju odgovor putem globalnog antiterorističkog rata, koji podrazumeva i vojni intervencionizam došlo je nakon 11. septembra 2001. godine. Događaji tog dana su kod stanovništva SAD izazvali bezbednosni šok, koji je olakšao dalje razvijanje straha od „globalnog dometa“ terorizma u budućnosti i, shodno tome, odobravanje nametanja uloge SAD kao svetskog policajca. Istovremeno, status SAD kao dominantne sile u međunarodnim odnosima dodatno je dobio na snazi u situaciji šokiranosti sveta

⁸⁷⁷ The White House – President George W. Bush, (2002). National Security Strategy [Online], September 17. (2020. Maj 31). Preuzeto sa: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nssall.html>.

⁸⁷⁸ Zirojević Fatić, M. (2014), *op. cit.*, str. 98-99.

⁸⁷⁹ The White House – President George W. Bush, (2002), *op. cit.*

⁸⁸⁰ *Ibid*

⁸⁸¹ Schrijver, N. J., (2001). Responding to international terrorism: moving the frontiers of international law for enduring freedom? *Netherlands International Law Review*, 48 (3), <https://doi.org/10.1017/S0165070X00001339>, str. 275. U: Zirojević Fatić, M. (2014), *op. cit.*, str. 101.

mogućnošću da se izvrši takav teroristički akt ulaskom spolja u dubinu teritorije tako moćne sile, kao što su SAD.

Internacionalizaciji borbe protiv terorizma doprinele su i odluke Saveta bezbednosti. U Rezoluciji 1269 od 19. oktobra 1999. godine istaknuta je „vitalna uloga Ujedinjenih nacija u jačanju međunarodne saradnje“ i „važnost pojačane koordinacije između država, međunarodnih i regionalnih organizacija“.⁸⁸² Sa Rezolucijom 1368 od 12. septembra 2001. godine proces internacionalizacije terorizma dobija oštriju formu, upozorenjem svim državama da će se smatrati odgovornim u slučaju pomaganja, podržavanja ili skrivanja počinitelaca, organizatora i naručilaca terorističkih napada koji su dogodili u Njujorku tog dana, kao i pozivom međunarodnoj zajednici da, između ostalog, poveća saradnju na punom sprovođenju relevantnih međunarodnih antiterorističkih konvencija i rezolucija Saveta bezbednosti.⁸⁸³ Rezolucija 1373 je usvojena dve nedelje kasnije i sadrži vrlo opsežan spisak konkretnih mera i preciznih uputstava, uz naglašenu obavezu svih zemalja da ih u potpunosti sprovedu. Posebno značajne odluke su:⁸⁸⁴

- obaveza je svih država da sprečavaju i suzbijaju finansiranje terorizma,
- sve države su pozvane da intenziviraju i ubrzaju razmenu informacija o terorističkim aktivnostima,
- prilikom postupanja po zahtevima za odobravanje azila, sve države su obavezne da sa sigurnošću utvrde da li su tražioci azila bili u bilo kakvoj vezi sa terorističkim aktima, te ukoliko među njima ima terorista da se njihova ekstradicija ne može uskratiti zbog tvrdnje o političkoj motivaciji nasilnih akata,
- zbog uočavanja veze sa transnacionalnim organizovanim kriminalom, zahteva se povećanje koordinacije nacionalnih, regionalnih i međunarodnih aktivnosti bezbednosnih službi,
- u cilju uspostavljanja međunarodnog mehanizma za nadgledanje sprovođenja naloženih mera od strane svih država, formiran je poseban Komitet Saveta bezbednosti, sačinjen od predstavnika svih članova Saveta.

Ako se uzme u obzir reakcija međunarodne zajednice, nezavisno od toga ko ju je inicirao, suštinski uzroci oštrog kursa internacionalizacije terorizma mogli bi se sa razlogom tražiti u islamskom terorizmu pod vođstvom Al Kaide (al-Qaeda). Uostalom, ova teroristička organizacija je od strane američkih zvaničnika i službi bezbednosti optužena za napad na tržni centar u Njujorku 11. septembra 2001. godine. Postoje autori

⁸⁸² United Nations Security Council, (1999). Resolution 1269 - The responsibility of the Security Council in the maintenance of international peace and security. S/RES/1269 (1999), 19 October. Preuzeto sa: <http://unscr.com/files/1999/01269.pdf>.

⁸⁸³ United Nations Security Council, (2001a). Resolution 1368 - Threats to international peace and security caused by terrorist acts. S/RES/1368(2001), 12 September. Preuzeto sa: <http://unscr.com/files/2001/01368.pdf>.

⁸⁸⁴ United Nations Security Council, (2001b). Resolution 1373 - Threats to international peace and security caused by terrorist acts. S/RES/1368(2001), 28 September. Preuzeto sa: <http://unscr.com/files/2001/01373.pdf>.

koji terorizam Al Kaide nazivaju transnacionalnim, za razliku od međunarodnog terorizma, koji se može pripisati militantnim organizacijama lokalne orijentacije, kao što su Hamas, Hezbolah i Talibani.⁸⁸⁵ Ovo se obrazlaže objašnjenjem da je terorizam Hamasa internacionalizovan u određenoj meri u pogledu logistike, taktike i ideologije, ali je njihova misija lokalnog karaktera, za razliku od nadnacionalne ideologije al-Kaide.⁸⁸⁶ I kratkoročni (osiguranje svog vojnog i političkog položaja na Zapadnoj obali i u pojasu Gaze) i dugoročni ciljevi Hamasa (uništenje Izraela i uspostavljanje palestinske islamske države na toj teritoriji) jesu lokalnog karaktera.⁸⁸⁷ Ciljevi Hezbolaha su takođe ograničeni na lokalni prostor – Liban i Izrael. Talibani su takođe izražavali lokalne namere – da postanu jedini vladari Avganistana.⁸⁸⁸ Stoga, transnacionalni karakter terorizma bi se pre mogao pripisati tzv. Islamskoj državi (IS), čija je težnja uspostavljanje islamskog kalifata kao globalnog društvenog i političkog poretka, koji bi prevazilazio međunarodni sistem nacionalne države. Kada je u pitanju Al Kaida, postoje i osporavanja tvrdnji da ona želi da stvori jedinstvenu teokratsku islamsku vladu (*Worldwide Caliphate*), označavajući kao njenu dugoročnu vojnu strategiju „propast SAD uvlačenjem u mnoge vojne sukobe“.⁸⁸⁹

Terorizam nije univerzalan, kako po oblicima ispoljavanja, tako ni po razlozima zbog kojih mu neka društvena grupa pribegava. Ni reakcije država ugroženih ovakvim vidom političkog nasilja nemaju univerzalnu formu, ali je uobičajeno da ih karakterišu ekstremne i neuobičajeno represivne mere. Internacionalizaciji terorizma je značajno doprinelo iskazano nepoverenje međunarodne zajednice u kapacitete države da sopstvenim snagama, bez pomoći sa strane, na demokratski način održi unutrašnju bezbednost. Nakon 11. septembra 2001. godine, internacionalizacija terorizma dala je mogućnost da se njenom zloupotrebom praktično legalizuje mešanje u unutrašnje stvari druge države, te da se pod geslom antiterorističkog globalnog rata sprovodi vojni intervencionizam.

2. Vojni intervencionizam i paradoksi internacionalizacije terorizma

Vojne intervencije, kao vid oružanog sukoba čiji je cilj ograničen na podređivanje države u kojoj se interveniše interesima sile koja preduzima intervenciju⁸⁹⁰, nisu ništa novo u istorijskom smislu. Iako zabranjene, posle Drugog svetskog rata vojne intervencije su primenjivane u međunarodnim odnosima, vrlo često uz pravdanje „humanim“ razlozima, ili pak pozivom za pomoć upućenim od strane legitimne vlade, kao što je to bila intervencija SAD u Vijetnamu, ili SSSR u Čehoslovačkoj 1968, nakon

⁸⁸⁵ Više o tome u: Saikia, J. & Stepanova, E. (Eds.), (2009). *Terrorism: Patterns of Internationalization*, Delhi, Sage Publications India Pvt. Ltd., doi: <http://dx.doi.org/10.4135/9788132102205>.

⁸⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁸⁷ Levitt, M., (2007). Could Hamas Target the West? *Studies in Conflict & Terrorism*, 30: 925–945.

⁸⁸⁸ Rashid, A., (2000). *Taliban: militant Islam, oil and fundamentalism in Central Asia*. New Haven, Yale University Press.

⁸⁸⁹ Atwan, A. B., (2006). *The Secret History of Al Qaeda*, Berkeley, University of California Press, str. 234.

⁸⁹⁰ Stojanović, R., (1982), *op. cit.*, sr. 160.

koje je tzv. teorijom „ograničenog suvereniteta“ državni suverenitet proglašen podređenim socijalizmu.⁸⁹¹ Po istoj matrici, internacionalizacijom terorizma i s tim u vezi legalizacijom vojnih intervencija, suverenitet države je faktički sveden na manju vrednost od antiterorističkog globalnog rata. Pri tom, može se uočiti nekoliko paradoksa koji kompromituju antiteroristički globalni rat.

Prvi, leži u činjenici da na internacionalizaciji terorizma svojim odlukama praktično insistiraju Ujedinjene nacije, što se od njih po prirodi uloge u međunarodnim odnosima i očekuje, ali je ta najznačajnija međunarodna organizacija istovremeno garant suvereniteta država. Doduše, to su odluke Saveta bezbednosti, koji ne preslikava uvek stavove većine članica Ujedinjenih nacija, već velikih svetskih sila koje na usvajanje svih odluka utiču svojim autoritetom u međunarodnim odnosima, a po potrebi i putem lobiranja i pritisaka.

Drugi paradoks jeste činjenica da ne samo na internacionalizaciji terorizma, već i na vojnom intervencionizmu kao sredstvu antiterorističkog globalnog rata, insistiraju SAD koje deklarativno ističu suverenitet države kao „kamen temeljac međunarodnog poretka“, pravo država „da biraju svoje vođe“, „pravo na sigurne granice i na sopstvenu spoljnu politiku“, jer „svaki sistem koji ustupi ta prava dovešće do anarhije“ i zbog toga „Amerika nikada neće nametati bezbednosni aranžman drugoj zemlji“.⁸⁹² A upravo su SAD pokretač i glavni izvođač vojnih intervencija u svrhu „antiterorističkog globalnog rata“. Počelo je vazдушnim napadima SAD i Velike Britanije 7. oktobra 2001. godine na ciljeve talibana i Al Kaide u Avganistanu, u sklopu vojne antiterorističke kampanje nazvane „Operacija trajna sloboda“, a nastavilo 19. oktobra kopnenim operacijama u kojima su SAD i Velikoj Britaniji priključile Turska, Nemačka, Italija, Holandija, Francuska i Poljska. Osam godina kasnije, nakon stupanja na dužnost predsednika SAD, Barak Obama je uputio novih 30.000 vojnika u Avganistan, kako bi „završio posao“, jer mu to nameću obaveze „kao dela šire međunarodne zajednice“.⁸⁹³ Rat u Avganistanu je zvanično okončan 28. decembra 2014. godine, ali ne i povlačenjem svih američkih trupa iz te zemlje. Sledeća vojna intervencija kojoj su prethodile optužbe za podršku teroristima, posebno za napad na tržišni centar u Njujorku 11. septembra 2001, započeta je 19. marta 2003. godine u Iraku. Paradoks postoji i u ovom nazivu vojne intervencije, „Operacija sloboda Iraku“, kao i činjenici da je u koaliciji od 48 država predvođenim SAD, bez prethodnog odobrenja UN putem rezolucije, bilo i država poput Poljske (ponovo) i Danske, za koje se ne mogu pronaći bilo kakve naznake njihove ugroženosti terorističkim napadima, pogotovo ne onim iza kojih bi stajao Irak. U obraćanju osoblju američkog nosača aviona USS Abraham Lincoln, 1. maja 2003, predsednik SAD Džorž

⁸⁹¹ *Ibid.*, str. 161-162.

⁸⁹² The White House – President Barack Obama, (2009). Remarks by the President at the New Economic School graduation. Office of the Press Secretary, July 7, Gostinny Dvor, Moscow. (2020. Jun 2). Preuzeto sa: <https://obamawhitehouse.archives.gov/realitycheck/the-press-office/remarks-president-new-economic-school-graduation>.

⁸⁹³ Cooper, H. and Schmitt, E., (2009). Obama May Add 30,000 Troops in Afghanistan. New York Times [Online]. (2020. Jun 2). Preuzeto sa: <https://www.nytimes.com/2009/11/25/us/politics/25policy.html>.

Buš je najavljujući završetak misije, ovu vojnu intervenciju nazvao ratom protiv terorizma „koji je počeo 11. septembra 2001. i dalje traje“, „jednim velikim trenutkom opsežnije borbe protiv Al Kaide i drugih terorista“.⁸⁹⁴ Novu vojnu „antiterorističku“ intervenciju SAD su izvršile 8. januara 2007. godine, vazdušnim napadom na položaje islamističkih pobunjenika na jugu Somalije, za koje su SAD saopštile da su skrivali pripadnike Al Kaide umešane u napade na američke ambasade u istočnoj Africi 1998. godine. Dva dana kasnije, predsednik Džordž Buš je Godinu dana kasnije, 26. oktobra 2008. godine, američki vojni helikopter je ušao u vazdušni prostor Sirije radi napada na Abu Gadiju (Abu Ghadiya), saradnika Al Kaide u Iraku. Narednih godina SAD su u više navrate slale vojne helikoptere (Sirija) i dronove (Pakistan) u vazdušne prostore drugih država radi eliminacije pojedinačnih terorističkih ciljeva. Između snaga koje kontroliše predsednik Sirije, Bašar al-Asad, i više različitih pobunjeničkih grupa 15. marta 2011. izbija građanski rat u Siriji. Nakon što su se 2014. godine salfističke i džihadističke sirijske i iračke grupe udružile i formirale tzv. Islamsku državu Iraka i Levanta (ISIL) u ovaj građanski rat su se umešale SAD sa svojim saveznicima, na poziv Iraka, a uz protivljenje zvaničnih vlasti u Siriji. Godinu dana kasnije u rat u Siriji, na strani sirijske strane, uključila se Rusija, što je doprinelo da u naredne tri godine Islamska država doživi konačni poraz.

Najveći paradoks je u činjenici da suprotno očekivanjima nakon svake vojne intervencije se dogodio neki ozbiljniji teroristički napad. Tako, 22. decembra 2001. godine, dva i po meseca nakon američko-britanskog otpočinjanja operacije „Operacija trajna sloboda“ u Avganistanu, u pokušaju aktiviranja bombe u obuci na letu Amerikan Erlajnza (*American Airlines*) Pariz – Majami, sprečen je terorista Al Kaide britanski državljanin Ričard Kolvin Rid (*Richard Colvin Reid*). Nakon najave Džordža Buša sa broda Abraham Linkoln 2003. godine, usledili su veliki bombaški napadi u Madridu (11. mart 2004) i Londonu (7. juli 2005). Nakon uključivanja SAD i saveznika u građanski rat u Siriji, usledila je serija terorističkih napada:

- tokom 2015: u januaru u Francuskoj i Libiji, u februaru u Danskoj, u martu u Tunisu i Jemenu, u maju u SAD, a sa najtežim posledicama rušenje aviona 31. oktobra iznad Sinaja na letu iz Egipta ka Rusiji (poginulo 217 putnika i 7 članova posade) i samoubilački bombaški napad u Parizu 13/14. novembra (ubijeno najmanje 139 i ranjene 352 osobe);

- tokom 2016: u martu bombaški napad u Briselu (32 poginulo, 300 ranjenih), u julu uletanje šlepera u masu ljudi koja je proslavljala Dan Bastilje u Nici (86 poginulo, 434 povređeno), u decembru u Berlinu takođe napad kamionom (12 poginulo, 56 povređeno);

- tokom 2017: u januaru u noćnom klubu u Istanbulu (39 poginulo, 70 povređeno), u martu uletanje pešaka među pešake u Londonu (5 poginulo, 50 povređeno),

⁸⁹⁴ Sanger, D.E., (2003). AFTEREFFECTS: THE PRESIDENT; Bush Declares ‘One Victory in a War on Terror’. New York Times [Online], May 2. (2020. Jun 2). Preuzeto sa: <https://www.nytimes.com/2003/05/02/world/aftereffects-the-president-bush-declares-one-victory-in-a-war-on-terror.html>.

u maju samoubilački bombaški napad u Manchester Areni u Engleskoj (22 poginulo, uključujući i osmogodišnje dete, 119 povređeno), u junu dva napada u Londonu (9 poginulo, 58 povređeno), u avgustu uletanje vozila među pešake u Barseloni (16 poginulo, 130 povređeno), u septembru ručno napravljenom bombom u na metro stanici u Londonu (30 povređeno), u oktobru napad nožem u Marseju (2 ubijeno), zatim najteži u istoriji Somalije napad kamionom-bombom u Mogadišu (ubijeno više od 350, povređeno više od 400) i, poslednjeg dana oktobra, napad vozilom na bicikliste i pešake u Njujorku (8 poginulo, 12 povređeno), u novembru napad na džamiju na Sinaju u Egiptu (128 poginulo, 500 povređeno);

- tokom 2018: 23. marta serija napada pucanjem i ubadanjem nožem u Francuskoj (4 ubijeno, 16 ranjeno), u aprilu napad vozilom u Torontu (ubijeno 10, ranjeno 16), u maju napad nožem u Parizu (1 ubijen, 4 ranjeno) i nožem i vatrenim oružjem u Liježu u Belgiji (3 ubijeno), u julu samoubilački bombaški napad u Pakistanu i serija drugih napada (najmanje 158 ubijeno, više od 670 ranjeno).

Pored svega toga, ne smeju se zanemariti ni pokazatelji kršenja ljudskih prava tokom ovih vojnih intervencija, kako onih slučajeva sa najstrašnijim zločinima poput silovanja od strane pripadnika vojnih snaga koje intervenišu, ili pak namernih masakra nad civilnim stanovništvom, tako i onih koji su „pravdani“ kolateralnom štetom.⁸⁹⁵ Svaki zločin učinjen u ime antiterorističkog rata izazivao je novi teroristički odgovor, dovodeći u pitanje smislenost efikasnost vojnog intervencionizma u to ime.

Zaključak

Sa pojavom učestalih terorističkih pretnji avionskom putničkom saobraćaju u drugoj polovini prošlog veka, učinjeni su prvi konkretni koraci međunarodne zajednice na uspostavljanju zajedničkog fronta suprotstavljanja terorizmu širih razmera. Te razmere su dobile globalni karakter nakon terorističkog napada na tržni centar u Njujorku 11. septembra 2001. godine. Mere koje su usledile, inicirane pre svega politikom SAD, u ovom slučaju ne samo kao države koja je direktno pogođena terorističkim aktivnostima, već i kao svetskom silom koja se nameće kao vodeća. Snažna transformacija terorističkih kampanja u međunarodnopolitička pitanja je prosto nametnula odgovor putem antiterorističkog rata. Samo imenovanje generalne strategije suprotstavljanja međunarodnom terorizmu ratom protiv terorizma (Rat protiv terora), upućuje na vojni intervencionizam kao nezaobilazan metod sprovođenja takve strategije u praksi. Vojne intervencije na teritorijama drugih država, pogotovo bez prethodne usaglašenosti Saveta

⁸⁹⁵ O brojnim primerima zločina američkih vojnika u navedenim vojnim intervencijama, posebno u Iraku i Avganistanu izveštavali su ugledni mediji, a ovo su neki od naslova koji govore o prirodi zločina: *'Torture Lite' Takes Hold in War on Terror* (The Guardian – 2004, March 3); *Collateral Damage or Civilian Massacre in Haditha?* (Time – 2006, June 13); *Ex-soldier pleads not guilty to rape, murder: Former Army private accused of raping woman, killing family* (CNN – 2006, July 18); *US troops get murder charges in killing civilian* (Reuters – 2006, August 4); *US soldiers 'killed Afghan civilians for sport and collected fingers as trophies* (The Guardian – 2010, September 9); *Marine gets no jail time in killing of 24 Iraqi civilians* (Los Angeles Time – 2012, January 25); *U.S. Sergeant Is Said to Kill 16 Civilians in Afghanistan* (2012 – March 11)...

bezbednosti UN i pratećih rezolucija, negiraju suverenitet države kao jedan od osnovnih principa izgradnje međunarodnog poretka.

Imajući u vidu navedene paradokse internacionalizacije terorizma i vojnog intervencionizma u vezi sa tim, potpuno je razumljivo da se u stručnoj javnosti i naučnoj zajednici vode rasprave oko efikasnosti, smislenosti i stvarnih pobuda vojnih intervencija u ime antiterorističkog globalnog rata. Ako na svaku vojnu intervenciju stigne odgovor u vidu serije ozbiljnih terorističkih napada, postavlja se opravdano pitanje efikasnosti takve antiterorističke politike i njenih stvarnih pobuda – iskrena borba protiv terorizma, ili pokušaj da se suverene države preurede po sopstvenoj predstavi. Kolateralna šteta u vidu civilnih žrtava i nesrazmernog razaranja prilikom ovih intervencija, a posebno masakri, tortura i silovanja učinjena od strane pojedinaca i grupa iz redova snaga koje intervenišu u ime borbe protiv terorizma nameće pitanje – da li je u borbi protiv terorizma legalno i moralno dopustivo korišćenje terorističkih metoda. Odgovor je, svakako ne. Nepronalaženje ravnoteže između preduzimanja mera za efikasno sprečavanje i kažnjavanje terorističkih aktivnosti i poštovanja ljudskih prava u borbi protiv terorizma proizvodi nenamerne posledice, ne samo u vidu novih međunarodnih terorističkih odmazdi nad civilnim stanovništvom, već i u vidu ukupnog nepoverenja u snage koje se deklariraju kao borci protiv terorizma. Dosadašnja praksa je pokazala da nakon bilo koje vojne intervencije u pretežno muslimanskoj zemlji pojačava terorističku pretnju u zemljama iz kojih dolaze intervencionističke snage. Stoga, prioritet svake vojne intervencije bi morao biti u ograničavanju kolateralne štete, kako zbog prava na život, tako i zbog javne podrške.

Darko M. Marković, PhD, Assistant Professor

Faculty of European Legal and Political Studies,
Business Academy University, Novi Sad

Mina Zirojević, PhD, Research Assistant

Institute for Comparative Law, Belgrade,

IS AN ANTITERRORIST GLOBAL WAR COMPROMITIZED BY MILITARY INTERVENTIONISM?

Abstract:

It is common for political violence, especially terrorism, to take place over a long period of time and for the state to respond to them with extreme and unusual repressive measures. One of the key reasons for the internationalization of terrorism lies in the fact that the international public interprets this situation as a lack of capacity of the state to maintain internal security in a democratic way. The fact that this further leads to either factual or formal internationalization of internal problems is increasingly misused after 9/11, in order to carry out military interventionism under the motto of the anti-terrorist

global war on terrorism. By analyzing how terrorist campaigns become international political issues, as well as the relationship between the positively defined attributes of state sovereignty on the one hand, and the operational indicators of the state's ability to exercise sovereignty, on the other hand, the authors provide an argumentative answer to the question whether one can speak today about the compromise of the anti-terrorist global war by military interventionism.

Key words: *internationalization of terrorism, interventionism, sovereignty, state*

REFERENCE

1. Atwan, A. B., (2006). *The Secret History of al Qaeda*, Berkeley, University of California Press.
2. Cooper, H. and Schmitt, E., (2009). Obama May Add 30,000 Troops in Afghanistan. *New York Times* [Online]. (2020. Jun 2). Preuzeto sa: <https://www.nytimes.com/2009/11/25/us/politics/25policy.html>.
3. Jenkins, J.P., (n.d.). Terrorism. *Britannica*, (2020. Jun 2). Preuzeto sa: <https://www.britannica.com/topic/terrorism>.
4. Levitt, M., (2007). Could Hamas Target the West? *Studies in Conflict & Terrorism*, 30: 925–945.
5. Rashid, A., (2000). *Taliban: militant Islam, oil and fundamentalism in Central Asia*. New Haven, Yale University Press.
6. Saikia, J. & Stepanova, E. (Eds.), (2009). *Terrorism: Patterns of Internationalization*, Delhi, Sage Publications India Pvt. Ltd., doi: <http://dx.doi.org/10.4135/9788132102205>.
7. Sanger, D.E., (2003). AFTEREFFECTS: THE PRESIDENT; Bush Declares 'One Victory in a War on Terror'. *New York Times* [Online], May 2. (2020. Jun 2). Preuzeto sa: <https://www.nytimes.com/2003/05/02/world/aftereffects-the-president-bush-declares-one-victory-in-a-war-on-terror.html>.
8. Schrijver, N. J., (2001). Responding to international terrorism: moving the frontiers of international law for enduring freedom? *Netherlands International Law Review*, 48(3), 271-291. <https://doi.org/10.1017/S0165070X00001339>.
9. Stojanović, R., (1982). *Sila i moć u međunarodnim odnosima*, Beograd, NIRO Radnička štampa.
10. The White House – President George W. Bush, (2002). *National Security Strategy* (online), September 17. (2020. Maj 31). Preuzeto sa: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nssall.html>.
11. The White House – President Barack Obama, (2009). *Remarks by the President at the New Economic School graduation*. Office of the Press Secretary, July 7, Gostinny Dvor, Moscow. (2020. Jun 2). Preuzeto sa: <https://obamawhitehouse.archives.gov/realitycheck/the-press-office/remarks-president-new-economic-school-graduation>

12. United Nations Security Council, (1999). Resolution 1269 - The responsibility of the Security Council in the maintenance of international peace and security. S/RES/1269 (1999), 19 October. Preuzeto sa: <http://unscr.com/files/1999/01269.pdf>.
13. United Nations Security Council, (2001a). Resolution 1368 - Threats to international peace and security caused by terrorist acts. S/RES/1368(2001), 12 September. Preuzeto sa: <http://unscr.com/files/2001/01368.pdf>.
14. United Nations Security Council, (2001b). Resolution 1373 - Threats to international peace and security caused by terrorist acts. S/RES/1373(2001), 28 September. Preuzeto sa: <http://unscr.com/files/2001/01373.pdf>.
15. Vojna enciklopedija, (1975). Drugo izdanje, tom 9, Beograd, BIGZ.
16. Zirojević Fatić, M., (2014). Terorizam – međunarodni pogled. Beograd, Institut za međunarodnu politiku i privredu.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

34"20"(082)

340.12"20"(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Правнички дани проф. др Славко Царић (17 ; 2020 ; Нови Сад)

Улога државе и права у XXI веку : [зборник радова са XVII Међународног научног скупа "Правнички дани проф. др Славко Царић", 25. септембар 2020. године у Новом Саду] = "The role of the state and law in the 21st century" : [Proceedings of XVII International Scientific Conference Legal days - "Prof. Slavko Carić, PhD" "The role of the state and law in the 21st century" September 25th 2020. in Novi Sad] / уредник Мирко Кулић. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија : Правни факултет за привреду и правосуђе, 2020 (Нови Сад : Мала књига). - 560 стр. ; 24 cm

Тираж 200. - Библиографија уз сваки рад.

ISBN 978-86-6019-104-7

а) Право -- 21. в. -- Зборници б) Држава -- Правна заштита -- 21. в. -- Зборници

COBISS.SR-ID 20099849